

AZ ÍRÓK ÉLETRAJZI ADATAI

CSEREI MIHÁLY, nagyajtai, 1668-ban született Csíkrákoson, atyja Cserei János, anyja csiki Cserei Judit volt. Előkelő székely nemes családból származott. 1685-ben mint apród Teleki Mihály kancellár udvarába került. 1690-ben a zernyesti csata után Thököly hívei közé állott, ennek veresége után egyideig Havaselvén bujdosott, majd hazatérve Lipót császár hűségére tért és nagybátyja, Apor István mellett hivatalnokoskodott. A Rákóczi-szabadságharc idején a kurucok feldúlták jószágait, őt magát elfogták és megkínózták. Családjával együtt hét évig volt kénytelen Brassóban élni, mivel a kurucok dúlásai miatt Nagyajtára nem térhetett vissza. 1707 és 1710 közt csiki főkirálybíró, azután tartományi biztos, majd kormányszéki hivatalnok volt, 1721-ben visszavonult a magánéletbe és csak családjának s a tudománynak élt. Bod Péterrel is levelezésben állt s rokonának Apor Péternek irodalmi munkásságában nagy segítségére volt. 1756-ban halt meg Nagyajtán. Kisebb naplói és feljegyzésein kívül írt egy történetbölcseleti munkát (*Compendium theologicum et politicum*) és ugyancsak brassói száműzetése alatt «*Historia*» címen megírta az erdélyi történelem 1661-től 1712-ig terjedő eseményeit. Históriaja, melyben erős református érzése, túlzó transzilvánizmusa és Habsburg-hűsége különösen vegyülnek, két évszázadra az erdélyi nemesség kedves olvasmánya lett, bár csak kéziratban terjedt. Nyomtatásban Kazinczy Gábor adta ki az Újabb Nemzeti Könyvtár c. sorozatban (Pest, 1852.). Életrajzát megírta Banczik Samu: Nagyajtai és miklósvárszéki Cserei Mihály, Kolozsvár, 1905.

ROZSNYAY DÁVID 1641-ben született, valószínűleg Marosvásárhelyt, nemesi családból. Írásai azt mutatják, hogy gondos nevelésben részesült, kiválóan tudott latinul és ismerte a klasszi-

kus irodalmat. 1663-ban a fejedelmi udvar szolgálatába lépett, az ország költségén Konstantinápolyban megtanult törökül s 1669-től a fejedelemség megszűnéséig mint «török deák», azaz tolmács működött. Érdeklődött a török kultúra iránt is; midőn 1680 és 1682 közt Szamosújvárt politikai okok miatt fogságot szenvedett, «Horologium Turcicum» címmel magyarra fordította a «Humajun Name» keleti mesegyűjteményt. Sokáig élt Konstantinápolyban, gyakran a szultán előtt is megjelent. A Rákóczi-szabadságharcban rövid ideig a fejedelem török levelezését fordította. 1711 után eredeti hivatását a politikai viszonyok változása miatt nem gyakorolhatta többet, de mivel időközben nyugodt megélhetést biztosító vagyont szerzett, szüksége nem látott. 1718-ban halt meg Fogarason. Emlékiratait, naplóját és önéletrajzát Szilágyi Sándor adta ki «Rozsnyay Dávid történeti maradványai» címen a Monumenta Hungariae Historica sorozatban (Pest, 1867.). Életrajzát megírta Elekes Mihály: Rozsnyay Dávid élete és művei, Szeged, 1906.

BETHLEN MIKLÓS, bethleni, gróf, 1642-ben született Kis-Búnón, atyja a történetíró Bethlen János kancellár (lásd az V. kötetben) volt. Első nevelője Kereszturi Pál, azután a gyulafehérvári kollégiumban Basire Izsáknál, majd Kolozsvárt Apácai Csere János (lásd az V. kötetben) keze alatt tanult. 1661 és 1663 közt a heidelbergi, utrechti és leydeni egyetemet látogatta, utána angliai és franciaországi utazást tett. Hazatérve Zrinyi Miklós mellett akarta katonai nevelését tökéletesíteni, de a nagy hős környezetében csak rövid időt tölthetett, tanuja volt tragikus halálának is. Mivel időközben a török harcok megszűntek, 1665-ben Velencében utazott, ahol olaszul is megtanult és tanulmányozta az olasz építészetet. Itt szerzett tudását a magatervezte bethlenszentmiklósi szép kastélyának építésénél értékesítette. Itthon hamar közéleti tényező lett, mint udvarhelyszéki főkapitány kezdte pályáját. Ifjúi fejjel, meggondolatlanul belekeveredett Béldi Pál összeesküvésébe és ezért 1677-ig Fogarasban raboskodott, kiszabadulva 1681-ben főstrázsamester, a következő évben pedig a megyei hadak vezére lett. Az erdélyi fejedelemség utolsó éveiben mint kővári főkapitány, máramarosi főispán és fejedelmi tanácsos vett részt a politikai életben s Teleki Mihály, nagy ellenfele halála után 1690-ben kancellár lett. Ő szerezte az úgynevezett Diploma Leopoldinum-ot, melyben Lipót császár a Habsburgok által elfoglalt Erdély alkotmányos szabadságát biztosította. Mint református

politikus, sokat kellett küzdenie a bécsi udvartól támogatott katolikus ellenzék kiváló vezérével, Apor Istvánnal s a szászok politikai törekvéseit képviselő Sachs von Harteneck szász gróffal, akit emlékiróink Szász Jánosnak neveznek. De legelkeseredettebb ellensége Rabutin császári parancsnokló generális volt, akit ő nevezett el «Rabbá tön» generálisnak. Mint a protestánsok vallásszabadságának és az erdélyi alkotmányos szabadságnak előharcosa, Bécsben hamar kellemetlen személyyé vált s bár 1696-ban grófi, címet kapott, nem szűnt meg a gyanakvás ellene. A Rákóczi-szabadságharc idején, noha nem rokonszenvezett a kurucokkal, túlságosan bátor politikai véleménynyilvánítása miatt Bécsbe vitték, ahol tizenkét évig tartották rabságban. 1716-ban halt meg Bécsben. Számos munkája között említésre méltó a neki tulajdonított francianyelvű emlékirat (*Mémoires historiques*, Amsterdam, 1736., magyarul kétszer is, 1804-ben és 1864-ben megjelent), továbbá «Olaj ágat viselő Noé galambjai» c. politikai röpirata, mely elfogatását is okozta s végül önéletírása, melyet 1858-ban adott ki Szalai László két kötetben. Ebből közöltük a Bethlen Miklós magánéletére vonatkozó részeket. Életrajzát megírta Gyárfás Elemér: Bethlen Miklós kancellár, Dicsőszentmárton, 1925.

KORNIS GÁSPÁR, göncz-ruszkai, előkelő katolikus családból született, atyja Ferenc, a naplóíró, anyja Wesselényi Kata volt. Udvari pályáját Kemény János fejedelem mellett kezdte, mint fő bejáró; résztvett a nagyszöllősi csatában s ezért fej- és jószágvesztésre ítéltetett, de hamarosan kegyelmet kapott. Apafi befolyásos tanácsosai közé emelkedett, 1673-ban Marosszék főkapitánya lett. Jó gazdálkodással családjának régi fényét visszaszerezte. 1683 után halt meg, kortársai azt hitték, hogy mérég által, mivel a nagyhatalmú Teleki Mihály kancellár halálos ellensége volt. Maga Tofeus Mihály, a fejedelem udvari papja mondta róla: «Ez az egy ember volt, aki meg merte egyszer-egyszer mondani az igazságot, azt is eltették láb alól.» Emlékirata, bár érdekességben nem éri fel sok kortársáét, azért jelentős, mert a sok protestáns közt egy katolikus főúr felfogását tükrözi. Szilágyi Sándor adta ki az Új Magyar Múzeum 1860. évfolyamában (II.).

INCZÉDI PÁL, nagyvárad, 1646-ban született, atyja Mihály, anyja Csókási Katalin volt. A család a XV. században Dalmáciából jött Magyarországra, eredeti nevük Icevics volt.

Miután a török Nagyváradot 1660-ban elfoglalta, Erdélybe költöztek és mivel a fejedelemné, Bornemissza Anna, rokonuk volt, jószágokat kaptak. Inczédi Pál Apafi megbízásából több ízben járt követségben a német udvarnál, majd a Habsburgok alatt ülnök és a fiscalis javadalmak directora lett. 1724-ben halt meg. Fia József bárói rangot nyert és nevét Josintzi-ra változtatta. Munkája: «Néhai Nagy Váradi Inczédi Pál urnak maga életében Erdélyországban történt közönséges dolgoknak feljegyzései», az 1660 és 1697 közti eseményeket tárgyalja, nyomtatásban a «Történeti emlékek a magyar nép községi és magán életéből» c. sorozat II. kötetében jelent meg (Pest, 1860.).

MISZTÓTFALUSI KIS MIKLÓS 1650-ben született Misztótfalun. Teológiai tanulmányainak elvégzése után Amsterdamban nyomdász mesterséget tanult és európai hírű betűmetszővé nőtte ki magát. Még hollandiai tartózkodása alatt újra kiadta javítva a Károli-bibliát. Hazatérve, 1690-ben Kolozsvárt telepedett le és haláláig nyomdászattal foglalkozott. Korának legszébb magyar nyomtatványai az ő keze alól kerültek ki. Szenvedélyes, javítani és újítani vágyó természete hamarosan összeütközésbe került a hivatalos egyházi felfogással s mivel a református egyház nyomdáinak vezetője volt, felettesei részéről sok kellemetlenségben volt része. Teológiai kérdésekben is nyilatkozott, ezért zsinat elé idézték és kifogásolt állításainak visszavonására kényszerítették. Vád alá helyezésére «Maga mentsége» című könyve adott alkalmat, melyben kemény szavakkal ítélte el ellenfeleit. 1702-ben halt meg. Említett művét Gyalui Farkas 1902-ben (Kolozsvár) és Tolnai Gábor 1940-ben (Gyoma) újra kiadták. Életrajzát megírta Dézsi Lajos: Magyar író és könyvnyomtató a XVII. században. (Magyar Történelmi Életrajzok, Budapest, 1899.).